

SLOVNÍČEK

A

absurdný – nezmyselný, protirečiaci skutočnosti

adaptácia (franc. adaptation = úprava, prepis): úprava, pretvorenie diela určitého umeleckého druhu alebo žánru na iný; adaptácia románu pre televíznu inscenáciu

afektívny – týkajúci sa citovej stránky duševného života, na nej založený, citový

aforizmus (gr. aforismos = vymedzenie): stručný vtipný výrok, povrávka, ako aj krátka literárna forma reflexívneho a satirického charakteru, používajúca protiklad (antitézu), irónia

akcentovať – zdôrazňovať, zdôrazniť prízvukom, prízvukovať; klásť, položiť na niečo dôraz, prikladať niečomu osobitný význam

akord – súzvuk troch alebo viacerých tónov tvoriaci určitú jednotku

akustický – týkajúci sa akustiky, zvukovej stránky, zvukový

alegória (gréc. allegorein = hovoriť obrazne, **inotaj**): druh rozvitej metafory, nepriameho pomenovania obrazu alebo deja (motívu, myšlienky, postavy, udalosti), ktoré sa nemôže alebo nesmie vyjadriť priamo

ambícia – úsilie, snaha vyniknúť, uplatniť, ctižiadosť; cieľ, na ktorý sa človek upiera a chce ho dosiahnuť

analógia – existujúca alebo zistená zhodnosť niektorých vlastností medzi netotožnými predmetmi (objektmi), javmi a pod., obdoba

analyzovať – urobiť rozbor, analýzu niečoho

animácia – kreslenie alebo nastavovanie jednotlivých pohybových fáz objektov v animovanom filme, ich zdanlivé oživovanie

animovaný – vytvárajúci snímky, na ktorých sa nehybné objekty (kresba, bábky a i.) javia ako pohybujúce sa a živé

Antarktída – svetadiel, oblasť južného pólu

antonymum – slovo, výraz protikladného významu, opozitum

antropomorfizovať – prenášať, preniesť ľudské vlastnosti a charakteristiky na predmety neživej prírody, na prírodné sily, mytologické bytosti

aplikovať – používať, použiť, využívať, využiť, uplatňovať, uplatniť, prípadne aj s prispôbením niečoho k niečomu

argumentovať – uvádzať dôvody, dôkazy (argumenty), odôvodňovať, dokazovať

asociácia – združovanie, združenie; organizované zoskupovanie, zoskupenie ľudí na dosiahnutie určitého cieľa, organizácia vymedzená súborom noriem

asociovať – na základe asociácie spájať, spojiť združovať, združiť

audiovizuálny – sluchový a zrakový; audiovizuálne médiá sprostredkujúce sluchovú a zrakovú (umeleckú, spravodajskú a i.) produkciu

B

bakalársky – bakalárska hodnosť; nižšia akademická hodnosť udeľovaná na niektorých univerzitách, skr. Bc.

epitaf – náhrobný nápis; reliéfná náhrobná tabuľa v stene kostola
estetika – vedný odbor zaoberajúci sa otázkami krásy, podstaty umenia a metódami umeleckej tvorby, teória umenia
estetické – estetická stránka vecí, javov a pod.
etnografia – historická veda zaoberajúca sa hmotnou a duchovnou ľudovou kultúrou národov
etymológia – časť historickej lexikológie zaoberajúca sa pôvodom, vývojovými zmenami a príbuznosťou slov
etymologické – súvisiace s etymológiou
eufónia – využívanie zvukových kvalít hlások v básnickom jazyku (napr. hromadenie alebo pravidelné usporiadanie), (opak kakofónia)
experimentálny – pokusný, založený na experimentovaní (získavanie poznatkov prostredníctvom pokusov ako spôsobov vedeckého bádania)
expresivita – citový vzťah hovoriaceho vyjadrený rôznymi jazykovými prostriedkami, citové zafarbenie, expresívnosť
expresívny – vyjadrujúci citové zafarbenie

F

fabula – v umeleckom diele ucelený rad dejových udalostí v časovom a príčinnom slede; vymyslený príbeh
fakt – zistená overená jednotlivá skutočnosť, udalosť, výsledok; pravdivý poznatok, údaj
fantastický – vymyslený, vybájený, neskutočný
fantázia – obrazotvornosť, predstavivosť, imaginácia
figúra – umelo zhotovená postava, bábka, socha; všeobecne postava v umeleckom literárnom diele; výrazový ozdobný alebo expresívny prostriedok využívajúci opakovanie hlások, slabík, slov alebo viet, zoskupovanie slov alebo viet bez zmeny významu, používanie alebo vypúšťanie spojovacích výrazov
fikcia – zdanie, klam, výmysel, vymyslená predstava
fiktívny – spočívajúci na fikcii, vymyslený, neskutočný, nereálny (opak skutočný, reálny)
fixovanie – upevňovanie, upevnenie, ustaľovanie, ustálenie
folklor (angl. folk-lore = vedomosti ľudu): ľudová kultúra; jej prejavy (slovesnosť, hudba, tanec a pod.)
folkloristika – veda zaoberajúca sa vývojom, podmienkami a spôsobom existencie folkloru v súvislosti so spoločenským vývojom
fond – súhrn hmotných a finančných prostriedkov slúžiacich na určitý cieľ; základný súbor, základ; zdatnosť, schopnosť, nadanie (hlasový fond)
frazeologizmy (frazémy): ustálené spojenie slovných tvarov, v ktorom má aspoň jeden tvar jedinečnú funkciu a význam spojenia nie je priamo odvoditeľný z významov tvarov, frazeologické spojenie slov
funkcia – odbor pôsobnosti, zameranosť na nejaký účel, poslanie, platnosť, význam; fungovanie, činnosť, chod

G

genológia (lat. genus = rod): literárnoteoretická disciplína, ktorá sa zaoberá členením umeleckej literatúry do literárnych druhov a literárnych žánrov
gesto – pohyb, najmä pohyb ruky, vyjadrujúci niečo, posunok, aj ako sprievod, zdôraznenie slovného prejavu; slovný prejav, postoj, čin (v kladnom zmysle) priaznivý

vo vzťahu k niekomu alebo (v zápornom zmysle) vyrátaný len na vonkajší efekt, okázalo niečo predstierajúci

gramotný – kto vie písať a čítať (opak negramotný); primerane alebo aspoň minimálne vzdelaný, poučený, rozumný

H

hana – zneváženie, potupenie, pohanenie

harpúna – kovový oštep na lane, používaný na lov morských rýb

hierarchia – poradie, stupnica, postupnosť podľa hodností, dôležitosti

homonymum – slovo alebo iná jazyková jednotka prípadne jej tvar (morféma, gramatický tvar, slovo, spojenie slov, veta) znejúca alebo písaná rovnako, ale rôzneho významu

humor – dobrá nálada, veselosť, sklon k žartovaniu alebo dobrosrdečnému zosmiešňovaniu, zmysel pre komickosť a vtip a jeho prejav

hyperbola – umelecký prostriedok expresívne zveličujúci určitú črtu s cieľom zvýrazniť ju, zveličenie

I

identita – zhoda vo všetkých vlastnostiach, totožnosť

igríc – stredoveký spevák a hudobník

imaginácia – predstavivosť, obrazivosť, obrazotvornosť, fantázia

improvizácia – prejav, výkon, najmä umelecký, tvorený bez prípravy; výtvor pripravovaný, pripravený narýchlo bez náležitých prostriedkov

inotaj – alegória

inovácia – obnovovanie, obnovenie; zavádzanie, zavedenie niečoho nového

inscenácia (lat. in = na, do; gr. skéné = scéna): uvedenie dramatického diela v divadle, filme, televízii alebo rozhlase; jeho realizácia

inscenovať – uvádzať, uviesť na scénu

integrovaný – tvoriaci jeden funkčný celok, koordinovaný

integrovat' – scelovať, sceliť, zjednocovať, zjednotiť, spájať, spojiť

intelekt – schopnosť myslenia, racionálneho poznania, rozum

intelektuálny – rozumový

intencionalita – zameranie ľudského snaženia na určitý cieľ, zameranosť, zámernosť, úmyselnosť v správaní, konaní

intencionálny – zámerný

intenzívny – majúci veľkú intenzitu, silný, veľký, mohutný, usilovný, účinný

interakcia – vzájomné pôsobenie dvoch i viacerých činiteľov

intonácia – správne nasadenie výšky tónu (hlasom alebo hudobným nástrojom); zvuková modulácia súvislého prehovoru, v ktorom sa uplatňuje pohyb výšky hlasu, rečové tempo, prípadne kombinácia týchto prostriedkov

iracionálny – vymykajúci sa rozumu, rozumom nepochopiteľný (opak racionálny)

ireálny – neexistujúci v skutočnosti, nezodpovedajúci skutočnosti, neskutočný, nereálny (opak reálny)

J

javajka – trojrozmerná bábka vodená na paličke odspodu, inšpirovaná starými bábkami z ostrova Jáva; javajkové divadlo

jazyk – jeden z orgánov ľudskej reči; sústava vyjadrovacích znakových prostriedkov istého spoločenstva, ktorý slúži ako nástroj myslenia, dorozumievania a ukladania poznatkov; jej čiastkový útvar, reč

K

kakofónia – nesúzvučné (neľubozvučné) zoskupenie tónov alebo hlások, neľubozvučnosť (opak eufónia)

kaligram (gr. kalos = krásny; gramma = písmo): báseň písaná alebo typologicky upravená do obrazca, ktorý naznačuje i jej obsah, ideogram

kária – ostrov v juhovýchodnej časti Egejského mora, dnes Nikária

klišé – ustálený zautomatizovaný slovný zvrät alebo ošúchaný jazykový prostriedok

kognitívny – majúci poznávací význam, a teda aj pravdivostnú hodnotu

Kolumbus – taliansky moreplavec, ktorý v roku 1492 objavil Ameriku

komický – vyvolávajúci veselosť, smiešny, žartovný, veselý, (opak tragický)

komiks (angl. comics = komický sled obrázkov): kreslené seriály s dobrodružnými alebo komickými príbehmi, prípadne sprevádzané textom, publikované v časopisoch

komparatistika – vedecká porovnávací metóda, uplatňovaná najmä v lingvistike a v literárnej histórii, zaoberajúca sa porovnávaním diel, škôl, smerov, vzájomných vzťahov a súvislostí (z genetického, typologického, areálového hľadiska)

kompetencia – sústava jazykových pravidiel vlastná hovoriacemu (aj poslucháčovi), ktorá je predpokladom vzniku konkrétneho jazykového prejavu

komunikant – kto komunikuje, zúčastňuje sa komunikácie

komunikatívny – sprostredkovací, dorozumievací, oznamovací: komunikatívny zámer hovoriaceho; osoba, s ktorou sa dobre vychádza

komunikácia – prenos najrozličnejších informačných obsahov v rámci rozličných komunikačných systémov s použitím rozličných komunikačných médií, najmä prostredníctvom jazyka

komunikát – text, prehovor, jazykový prejav

komunikátor – nositeľ správy

komunita – spoločenstvo, súhrn ľudí obývajúcich určitý priestor, kde vykonávajú činnosti, a tvoriacich spravidla samosprávnú jednotku

koncipovať – chápať, pochopiť základnú myšlienku, rozvrhovať, rozvrhnúť plán (nejakého diela); písať, napísať koncept, načrtávať, načrtnúť, navrhovať, navrhnuť, štylizovať, naštylizovať

konflikt – rozpor, nezhoda, nesúhlas, zrážka, stretnutie, vojna

kontaminácia – kríženie, zmiešanie, zmiešavanie; zlúčenie jednotlivých častí niekoľkých rozličných literárnych predlôh do nového diela so zachovaním ideovej alebo formálnej stránky pôvodného zdroja

kontemplatívny – rozjímavý, premýšľavý; kontempaltívna lyrika reflexívna

konvergencia – zbiehavosť, zbiehanie, zblížovanie; postupné zblížovanie jazykov, vyrovnávanie jazykových rozdielov

kooperovať – vzájomne spolupracovať, postupovať v súčinnosti, spolupôsobiť

Kopernik – poľský astronóm, ktorý podľa pozorovania pohybu hviezd dokázal, že Zem sa točí

kozmogónia – pôvodne bájoslovná náuka o vzniku a počiatku sveta

kreativita – tvorivá činnosť, tvorivosť, tvorenie; produktívny štýl myslenia odrážajúci sa v činnosti človeka

kreatívny – tvorivý

kritérium – meradlo, hľadisko pri porovnávaní, posudzovaní viacerých javov, určovací, rozlišovací znak

kritika – posudzovanie, posudok; spochybnenie; dištancovanie sa, negácia niečoho; skúmanie textu, jeho porúch, vzťahu k rukopisu a k iným vydaniam, aby sa dalo

stanoviť spoľahlivé čítanie a pripraviť kritické vydanie; publicistika zameraná na dobový výklad, posudzovanie a hodnotenie súdobých literárnych diel a javov spojených s literatúrou

krídlovka – dychový hudobný nástroj

L

legenda – stredoveká epická skladba obsahujúca rozprávanie o živote svätcov, opierajúca sa o ústnu tradíciu, opisujúca zázraky s nimi spojené a pod.

leitmotív – myšlienka, motív prechádzajúci celým literárnym dielom, príznačný motív

lekno – vodná rastlina

literatúra (lat. littera = písmeno): súhrn slovesných umeleckých i odborných diel a ich tvorba, písomníctvo

logika – veda o správnom myslení; správne myslenie a jeho používanie v praxi

luna – mesiac na oblohe

M

makroštruktúra – štruktúra viditeľná, rozoznateľná okom, makroskopická štruktúra (opak mikroštruktúra); štruktúra väčšieho celku

maňuška – bábka ovládaná prstami; maňuškové divadlo

marginálie (lat. poznámky na okraj): poznámky k textu na okraji stránky, na margu; okrajové, neúplné poznámky

marioneta – bábka ovládaná niťami, drôtmami alebo tyčami; marionetové divadlo

meditatívny – hlbavý, rozjímový, premýšľajúci; meditatívna poézia – žáner lyrickej poézie s prevahou reflexívnej zložky

mentalita – spôsob myslenia, duševné a duchovné usposobenie jednotlivca alebo skupiny závislej od individuálnych dispozícií, určitého veku, výchovy, tradície, spoločenských podmienok a i.

mentálny – myšlienkový, duševný, psychický

mikroštruktúra – štruktúra pozorovateľná mikroskopom (opak makroštruktúra); štruktúra malého celku

mimika – sprevádzanie reči výrazom tváre (sťahy svalov) alebo aj pohybmi, gestami

misia – poslanie, úloha, spravidla diplomatická, politická, obchodná, charitatívna, kresťanská

modulácia – obmieňanie, odtieňovanie zvláštnej sily tónu a farby zvuku; modulačné prostriedky dynamické a melodické prostriedky súvislej reči

monotematický – majúci, spracúvajúci iba jednu tému (opak polytematický)

motív – pohnútko vedomého konania, správania, podnet; najjednoduchší tematický prvok umeleckého diela; námet

mytológia – súbor mýtov, bájoslovnia; náuka skúmajúca vznik, vývoj a význam mýtov

mýtus – bájoslovné, rozprávkové rozprávanie o vzniku sveta, o bohoch, o prírodných javoch, hrdinoch a pod; predstava o niekom alebo niečom nekriticky prijímaná, uctievaná a zbožňovaná

N

nátisk – v hudobnej terminológii tlak pier na dychový nástroj

naturalizmus – názor popierajúci nadprirodzené a pokladajúci prírodu za jediný a univerzálny princíp výkladu všetkých javov

netoja - rastlina

nonsens (angl. nonsense = nezmysel): vyjadruje nezmysel, niečo nezmyselné

O

okázalý – veľkolepý, parádny, pompézny, honosný

opozitum – slovo, výraz s opačným, protikladným významom, antonymum

optimálny – najlepší, najvhodnejší, najvýhodnejší, najprihodnejší

P

paleta – maliarska doštička na rozotieranie a miešanie farieb; rozloženie farieb istého maliara alebo farebné ladenie obrazu

Palugyay – vyslov palud'aj, meno akademického maliara

paralelizmus – obdoba, podobnosť súbežnosť; prirovnanie prostým priradením dvoch motívov za sebou, časté v ľudovej poézii; rovnaká gramatická alebo zvuková stavba po sebe nasledujúcich veršov alebo viet

paródia – druh satiry imitujúci a karikujúci určité literárne, prípadne iné umelecké dielo alebo typ istých diel zvýraznením a zároveň žartovným alebo posmešným zmenením jeho typických rysov; komické napodobenie charakteristických gest, reči, správania sa známej osobnosti

pátos – nadnesený štýl; vzletný spôsob hovoreného alebo písomného prejavu; nadnesené, vzletné podanie umeleckého diela

personifikácia (lat. *persona* = osoba, *facere* = konať): je najčastejším druhom metafory; neživým predmetom sa prisudzujú vlastnosti a schopnosti ľudí

poetika – náuka o výstavbe a tvare literárneho diela a jeho vývoji; súhrn umeleckých prostriedkov a zásad určujúcich štýl určitého smeru, autora alebo literárneho diela

pointa – vtipný, prekvapujúci záver rozprávania; hlavná myšlienka v závere vtipu, básne, filmu a pod.

polytematický – obsahujúci, spracúvajúci viacero tém, zložený z viacerých tém (opak monotematický)

portrét – obraz zobrazujúci niekoho, podobizeň; opis nejakej osobnosti, najmä literárnej, charakteristika

postmoderna – umelecký štýl vládnuce od 70. rokov 20. storočia v európskej kultúre

postmodernizmus – názor prekonávajúci súperivosť rozličných smerov, ústretový voči minulým (predchádzajúcim) smerom

preferovať – dávať, dať prednosť niečomu, niekomu

prezentácia – prezentovanie, predstavenie, prehliadka

prototyp – pôvodný, prvotný vzor, typ, model niečoho; vzor typického jedinca alebo jeho vlastností, vyhranený typ

R

racionálny – založený na rozume, rozumom pochopiteľný, rozumový (opak iracionálny)

realistický – založený na skutočnosti, opierajúci sa o skutočnosť, vychádzajúci z realizmu, príznačný pre realistu

reálny – skutočne existujúci, skutočný (opak fiktívny, neskutočný, ireálny)

receptia – vnímanie, pociťovanie, chápanie; účinok a pôsobenie literárneho diela na jeho prijímateľa

recipient - príjemca

reflexia – premýšľanie, rozjímanie, uvažovanie

regulatívny – riadiaci, usmerňujúci, upravujúci

renesancia – obroda, obrodenie, obnovenie,; najmä v 15. – 16. storočí kultúrne hnutie spojené s rozkvetom umenia a vied, ktoré sa opieralo o antickú kultúru,

usilovalo sa o jej obrodienie a zdôrazňovalo človeka ako jedinca a jeho individuálnu skúsenosť; umelecký smer tohto obdobia

repertoár – súhrn predvádzaných hier, skladieb alebo naštudovaných rolí; súhrn, zásoba prostriedkov na výber

reprodukcia – slovná interpretácia, opakovanie (niečoho predtým vypočutého, zažitého a pod.)

rešpektovať – mať vo vážnosti, vážiť si, ctiť; zachovávať, uznávať

retardácia – spomalenie, spomaľovanie, oneskorenie, meškanie; tlmenie životných pochodov

roklina – hlboká, úzka a dlhá prepadlina

rola – herecká úloha (v divadle, vo filme a pod.); text hereckej úlohy; spôsob účasti jednotlivých osôb na komunikácii

romantický – vzťahujúci sa na romantizmus; citovo pôsobiaci svojou nevšednosťou, dobrodružnosťou

román (franc. roman; lat. lingua romana = jazyk románsky): rozsiahle epické dielo, spravidla prozaické, zobrazujúce životné príbehy viacerých osôb; napínavý, vzrušujúci životný príbeh

rytmus (gr. rhytmos = tok, prúd): pravidelné opakovanie zvukového prvku reči, pravidelné striedanie prízvukných a neprízvukných slabík alebo dlhých a krátkych slabík

rým (staronem. rim = verš): zvuková zhoda na konci slov alebo skupín slov na konci veršov, prípadne polveršov

S

satira – literárny druh využívajúci na kritiku rozličných javov iróniu, sarkazmus, vtip a výsmech; literárne dielo, ktoré využíva humor s konkrétnym spoločenským kritickým zámerom

scenár (tal. scenario = náčrt scén): literárna predloha s rozpisom deja (scén) pre inscenačné a technické postupy pri divadelnom predstavení a filmovaní; postup pri dosahovaní určitého cieľa, postupnosť krokov tohto postupu

science fiction (angl. science = veda, fiction = fikcia): próza s vedecko-fantastickou tematikou; vedecko-fantastická literatúra

sekvencia – sled záberov so súvislou dejovou líniou

selekcia – výber jednotlivín, jednotlivcov podľa určitých kritérií

slnovrat – astronomický začiatok leta a zimy, keď je najdlhší a najkratší deň (obyčajne 21. júna a 21. decembra)

slogan – reklamné propagačné heslo; dobová módna myšlienka, heslo

slovná hra – vtipné využitie hláskovej zhody alebo podobnosti pri odlišnom význame slov v jazykovom prejave

socializovať – uskutočňovať, uskutočniť socializáciu; zospoločenšťovať, zospoločenštiť; začleňovať sa, začleniť sa do určitej spoločnosti, prechádzať, prejsť procesom socializácie

sociálny – týkajúci sa ľudskej spoločnosti, vzťahov medzi ľuďmi v spoločnosti, spoločenský; týkajúci sa úsilia, snahy o zlepšenie spoločenských pomerov

stratégia – všeobecný spôsob, postup, ktorým určitá osoba rieši problémy

strofa (gr. strophe = obrat): iným slovom sloha; je zoskupenie veršov na základe spoločnej rýmovej schémy a uplatnenia rovnakého metrického pôdorysu v rytme

sugestívny – týkajúci sa sugescie, veľmi podmanivý, pôsobivý, príťažlivý

symbol – niečo konkrétne, čo sa všeobecne uznáva za znak istej abstraktnej skutočnosti (holubica je symbolom mieru)

symbolika – používanie symbolov, vyjadrovanie sa pomocou symbolov
symbolický – vzťahujúci sa na symbol, vyjadrený symbolom; majúci platnosť symbolu
synonymum – slovo, výraz alebo gramatický tvar (skoro) s rovnakým alebo podobným významom, rovnoznačné slovo

Š

štitíť sa – cítiť odpor

T

tempo – stupeň rýchlosti; stupeň rýchlosti priebehu umeleckého prejavu v čase

text – obsahovo aj formálne relatívne celistvý, uzavretý, spojitý útvar znakovkej povahy, výsledok zámernej komunikačnej aktivity jednotlivca alebo partnerov v určitej situácii s určitým komunikačným cieľom a stelesňujúci v sebe zároveň kreatívny proces jeho tvorby

textológia – disciplína zaoberajúca sa všestranným výskumom textu (zvyčajne literárneho) z hľadiska jeho genézy, autorstva, zmien a vývinu s cieľom pripraviť jeho vydanie tlačou, textová kritika

tragický – vzbudzujúci smútok, hrôzu, smutný, hrozný, žalostný, trúchlivý, (opak komický)

transfer – prenos, prenesenie; prenos schopností z jednej duševnej oblasti do druhej, uplatnenie naučeného obsahu, určitého spôsobu správania sa v novej situácii

tranzistorka – tranzistorové rádio

trend – základný smer vývinu sledovaného javu, vývinová tendencia

trik – vtipný, šikovný, lstivý postup; vtipný spôsob riešenia nejakého problému, situácie; filmový a divadelný trik, pri ktorom sa optickou alebo mechanickou pomôckou vzbudzuje dojem skutočnosti

trofej – predmet odňatý porazenému, vzácny predmet ukoristený v boji

trubadúr – stredoveký provensalský básnik a spevák rytierskych piesní

U

univerzálny – všeobecný, všestranný, zameraný na všeobecné použitie

utópia – vysnívaná krajina s dokonalým spoločenským zriadením (podľa ostrovného štátu Utopia v rovnomennom spise anglického spisovateľa Th. Mora); fantastická, vysnívaná, neuskutočniteľná, nereálna predstava, plán, návrh niečoho, úvaha o niečom, výmysel

utopický – založený na utópii, fantastický

V

verbálny – vyjadrený slovami, súvisiaci so slovným vyjadrovaním, slovný, ústny

verš (lat. versus = obrat, riadok): základná jednotka básnického rytmu, spravidla jeden riadok básnického textu

vizuálny – týkajúci sa zrakového vnímania, zrakový

balada (románsky ballare = tancovať): lyrickoepická báseň s pochmúrnym dejom a tragickým zakončením

bibliografia – zaznamenávanie a popis knižných a časopiseckých prác; súpis tlačených literárnych prameňov (kníh, časopisov, novín, článkov a i.) spracovaný podľa určitých zásad a hľadísk

biológia – veda (súhrn vied) skúmajúca štruktúry a funkcie živých sústav a ich vzťahy k živej a neživej prírode

brainstorming (angl. brainstorming, brain = mozog, storm = búrka, znamená búrku, „vytriasanie“ mozgov): metóda voľnej spontánnej diskusie na danú tému, založená na hľadaní nových nápadov, návrhov a na ich ďalšom tvorivom kombinovaní a zlepšovaní

brainwriting (angl. brainwriting): písaný brainstorming

brko – hrubé vtáčie pero na krídlach a chvoste; v minulosti nástroj na písanie: husacie brko

C

cinquain (franc., čítaj sinkejn, odvodené od slova päť a značí päťicu, súbor piatich prvkov): metóda cinquain je päťriadková báseň zhrňajúca informácie, zachytávajúca myšlienky, pocity a presvedčenia v podobe stručných, výstižných výrazov, ktoré opisujú alebo reflektujú tému

Č

činovať – druh domácky vyrobenej tkaniny z prírodných vlákien (ľanu, konopí, bavlny)

D

dialóg – rozhovor, hovor, obyčajne medzi dvoma osobami (opak monológ),; forma jazykového prejavu, pri ktorom sa každá výpoveď adresuje priamo účastníkovi komunikácie a je obmedzovaná témou rozhovoru

dialogizácia – používanie, použitie dialogických prostriedkov v slovesnom diele; spracovanie pôvodného textu do podoby dialógu

dokument – doklad svedčiaci o určitej skutočnosti alebo slúžiaci ako prameň informácií (kniha, článok, archívne materiály, obrazy, filmy a i.)

dokumentárny – slúžiaci ako dokument, založený na dokumentoch, preukazný

dráma – divadelná hra; jeden zo základných literárnych druhov (popri lyrike a epike) vytvorený priamymi jazykovými prejavmi (monológom, dialógom) a konaním postáv s vyhroteným konfliktom a určený predovšetkým na javiskové predvádzanie; vážna, tragická alebo vzrušujúca udalosť, smutný osud

drevenica – dedinský dom z dreva

E

efektívny – účinný

elementárny – základný, najjednoduchší, začiatočný: elementárne vedomosti, vzdelanie

emotívny – vyvolávajúci emócie, dojímavý, citový, emocionálny, emočný

emócia – silný cit, stav vzrušenia prejavujúci sa zvláštnym správaním sprevádzaným až fyziologickými zmenami organizmu

empatia – schopnosť vcítiť sa do pocitov, konania inej osoby, vcítenie sa

epigram (gr. epigram = nápis): krátka reflexívna, didaktická báseň s vtipnou, satirickou pointou